

การส่งออกผักและผลไม้สดไทยไปสหภาพยุโรป

สิรินาฏ พรศิริประทาน

สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา (ITD)

ผักและผลไม้สดนับเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของไทยอีกประเภทหนึ่งที่น่าเงินตราเข้าประเทศปีละหลายพันล้านบาททั้งในรูปของผักและผลไม้สดแช่เย็นแช่แข็ง และสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรผู้เพาะปลูกและผู้ส่งออกของไทยได้เป็นอย่างดี ด้วยสภาพดินฟ้าอากาศของประเทศทำให้ประเทศไทยเป็นแหล่งเพาะปลูกผักผลไม้หลากหลายชนิดและเป็นที่ยอมรับ โภคทั้งในประเทศและต่างประเทศ อาทิ ญี่ปุ่น สหภาพยุโรป จีน และฮ่องกง ดังนั้น การเพาะปลูกจึงไม่ได้มุ่งเพียงเพื่อการบริโภคภายในประเทศเท่านั้น แต่ยังมีมุ่งเพื่อการส่งออกไปยังตลาดต่างประเทศด้วย อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าผักและผลไม้สดของไทยจะมีมูลค่าการส่งออกมากในแต่ละปีเมื่อเทียบกับสินค้าอุตสาหกรรม แต่มักประสบปัญหาในกระบวนการผลิตและการส่งออกหลายประการ อาทิ ปัญหาด้านภาษี ปัญหาคำไม่ได้อย่างคุณภาพตามมาตรฐาน ปัญหามาตรการกีดกันทางการค้า ปัญหาด้านสุขอนามัย ปัญหาการแข่งขัน และปัญหาการขนส่ง เป็นต้น

บทความชิ้นนี้ให้ความสำคัญกับอุปสรรคทางการค้าที่มีใช้ภาษี ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหา 6 ส่วน โดยเริ่มจากการนำเสนอ 1) ภาพรวมการส่งออกผักผลไม้สดของไทย 2) มาตรฐานด้านสุขอนามัยและสุขอนามัยพืช 3) มาตรฐานการส่งออกผักผลไม้สดที่ผู้ประกอบการไทยควรได้รับการรับรอง 4) ระบบเตือนภัยด้านอาหารของสหภาพยุโรป 5) ปัญหาการส่งออกผักผลไม้สดของไทยและ 6) แนวทางการแก้ไขปัญหา

1. ภาพรวมการส่งออกผักผลไม้สดของไทย¹

จากภาพรวมการส่งออกผักสดแช่เย็นแช่แข็งไปยังตลาดโลก พบว่า มูลค่าการส่งออกสินค้าดังกล่าวของไทยไปยังตลาดโลกมีอัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2533 แต่การขยายตัวมีอัตราลดลงในปี 2549 โดยในปี 2553 ไทยส่งออกผักสดแช่เย็นแช่แข็งไปยังตลาดโลกเป็นมูลค่าทั้งสิ้น 6,142.32 ล้านบาท ลดลงจากปี 2552 ที่มีมูลค่ากว่า 6,216 ล้านบาท ตลาดส่งออกผักสดแช่เย็นแช่แข็ง

¹ ข้อมูลสถิติการส่งออกจากศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์ โดยความร่วมมือจากกรมศุลกากร (Menucom กรมส่งเสริมการส่งออก กระทรวงพาณิชย์)

สำคัญ 5 อันดับแรกของไทยในปี 2553 ได้แก่ ญี่ปุ่น อังกฤษ มาเลเซีย สหรัฐอเมริกา และไต้หวัน ซึ่งญี่ปุ่นนับเป็นตลาดส่งออกผักสดแช่เย็นแช่แข็งของไทยอันดับหนึ่งมาโดยตลอดตั้งแต่ปี 2532 โดยในปี 2553 มูลค่าการส่งออกไปยังตลาดญี่ปุ่นอยู่ที่ 2,898.8 ล้านบาท คิดเป็นสัดส่วนถึงร้อยละ 47.19 ของมูลค่าการส่งออกผักสดแช่เย็นแช่แข็งของไทยทั้งหมด (ในปี 2534 ถึงปี 2541 มีสัดส่วนมากกว่า ร้อยละ 60) ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการส่งออกในรูปแบบผักสดแช่แข็ง

หากพิจารณาทลาดสหภาพยุโรป (รวม 27 ประเทศ) พบว่า ไทยส่งออกสินค้าผักสดแช่เย็นแช่แข็ง ไปยังตลาดสหภาพยุโรปมากเป็นอันดับสองรองจากตลาดญี่ปุ่นมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2545 โดยในปี 2553 มูลค่าการส่งออกไปยังตลาดสหภาพยุโรปอยู่ที่ 1,086 ล้านบาท คิดเป็นสัดส่วนการส่งออกร้อยละ 17.68 ของมูลค่าการส่งออกผักสดแช่เย็นแช่แข็งทั้งหมด ซึ่งผักสดที่ไทยส่งออกไปยังตลาดสหภาพยุโรป ได้แก่ หน่อไม้ฝรั่ง หน่อไม้สด ข้าวโพดฝักอ่อน กระเจี๊ยบขาว คื่นช่าย และผักในกลุ่มมะเขือ กลุ่มกะหล่ำ ถั่วฝักยาว รวมทั้งพืชผักสวนครัวกลุ่มกะเพรา โหระพา แมงลักและยี่หระ กลุ่มพริกหยวก พริกชี้ฟ้าและพริกชี้หนู กลุ่มมะระจีน มะระจีนก กลุ่มมะเขือเปราะ มะเขือยาว มะเขือม่วง มะเขือเหลือง มะเขือขาว และมะเขือขื่น กลุ่มผักชีฝรั่ง และใบผักชี เป็นต้น

ในส่วนของภาพรวมการส่งออกผลไม้สดแช่เย็นแช่แข็ง จะเห็นได้ว่า มูลค่าการส่งออกของไทย มีอัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2542 จนถึงปี 2552 โดยในปี 2553 ไทยส่งออกผลไม้สดแช่เย็นแช่แข็งไปยังตลาดโลกเป็นมูลค่าทั้งสิ้น 13,199.48 ล้านบาท ลดลงจากปี 2552 ที่มีมูลค่ากว่า 13,754 ล้านบาท ซึ่งจีนนับเป็นตลาดส่งออกผลไม้สดแช่เย็นแช่แข็งของไทยอันดับหนึ่งมาโดยตลอดตั้งแต่ปี 2547 โดยมูลค่าการส่งออกไปยังตลาดจีนในปี 2553 อยู่ที่ 4,629.31 ล้านบาท คิดเป็นสัดส่วนถึงร้อยละ 35.07 ของมูลค่าการส่งออกผลไม้สดแช่เย็นแช่แข็งของไทยทั้งหมด และตลาดรองจากจีนคือฮ่องกง (ร้อยละ 20.44) อินโดนีเซีย (ร้อยละ 12.32) ญี่ปุ่น (ร้อยละ 4.15) และสหรัฐอเมริกา (ร้อยละ 4.13) สำหรับตลาดสหภาพยุโรป (รวม 27 ประเทศ) มูลค่าการส่งออกสินค้าผลไม้สดแช่เย็นแช่แข็งของไทยไปยังตลาดสหภาพยุโรปในปี 2553 เท่ากับ 496 ล้านบาท (ร้อยละ 3.76) ลดลงจากปี 2552 ที่มีมูลค่ากว่า 610 ล้านบาท (ร้อยละ 4.44)

สหภาพยุโรปเป็นตลาดอาหารที่ใหญ่ที่สุดตลาดหนึ่งของไทยและเป็นตลาดนำเข้าผักผลไม้สดที่มีศักยภาพของไทย อีกทั้งผู้บริโภคในสหภาพยุโรปยังมีกำลังซื้อที่สูง ดังนั้น สหภาพยุโรปจึงเป็นตลาดที่ไทยต้องพยายามรักษาส่วนแบ่งตลาดไว้ เพราะหากผู้ผลิตและผู้ส่งออกไทยสามารถส่งสินค้าเข้าไปประเทศสมาชิกของสหภาพยุโรปประเทศใดประเทศหนึ่งแล้ว นั่นหมายถึง การเข้าถึง

² ปัจจุบัน สหภาพยุโรปประกอบด้วยประเทศสมาชิกทั้งสิ้น 27 ประเทศ ดังนี้ ฝรั่งเศส เยอรมนี อิตาลี เนเธอร์แลนด์ เบลเยียม ลักเซมเบิร์ก (รวมตัวในปี 2495) สหราชอาณาจักร เดนมาร์ก ไอร์แลนด์ (เป็นสมาชิกในปี 2516) กรีซ (ปี 2524) สเปน โปรตุเกส (ปี 2529) ออสเตรีย ฟินแลนด์ สวีเดน (ปี 2538) ไชปรัส สาธารณรัฐเช็ก เอสโตเนีย ฮังการี ลัตเวีย ลิทัวเนีย มอลตา โปแลนด์ สโลวาเกีย สโลวีเนีย (ปี 2547) โรมาเนียและบัลแกเรีย (ในปี 2550)

กำลังซื้อของผู้บริโภคทั่วทั้งภูมิภาคยุโรป เนื่องจากสินค้าไทยจะถูกส่งต่อไปยังประเทศสมาชิกอื่น ๆ ได้โดยไม่ต้องผ่านด่านตรวจและไม่มีภาระภาษีนำเข้าอีก ซึ่งนับเป็นช่องทางที่ผู้ประกอบการไทยสามารถขยายตลาดได้ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากสหภาพยุโรปขึ้นชื่อว่าเป็นเจ้าตำรับของมาตรการและอุปสรรคทางการค้าที่มีภาษี (Non-Tariff Measures and Non-Tariff Barriers: NTMs และ NTBs) ในรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะในด้านสุขอนามัยและความปลอดภัยของสินค้าอาหารสด จำพวกเนื้อสัตว์ ผักและผลไม้สดที่ผ่านมาตรฐานสหภาพยุโรปเข้มงวดกวดขันกับการตรวจสอบสินค้าผักผลไม้สดจากไทยที่จะส่งออกไปยังตลาดสหภาพยุโรปมาก โดยเน้นเรื่องการตรวจสอบปริมาณสารพิษหรือยาฆ่าแมลงตกค้างและเชื้อจุลินทรีย์ที่เป็นอันตรายต่อมนุษย์ในผักผลไม้เพื่อความปลอดภัยของผู้บริโภค และเน้นการตรวจโรคพืชและแมลงศัตรูพืชที่อาจติดมากับผักและผลไม้ไทยเพื่อป้องกันการแพร่ขยายพันธุ์ในสหภาพยุโรป ซึ่งสหภาพยุโรปให้ความสำคัญในทุก ๆ ขั้นตอนตลอดห่วงโซ่อาหาร (Food Chain) ตั้งแต่การเตรียมวัตถุดิบ การเพาะปลูก การเก็บเกี่ยว การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว การบรรจุภัณฑ์ การขนส่งและการจัดจำหน่าย จนกระทั่งถึงมือผู้บริโภค หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า “From Farm to Fork” (จากฟาร์มเพาะปลูกสู่ส้อม) หรือ “From Farm to Table” (จากฟาร์มเพาะปลูกสู่โต๊ะอาหาร) ตลอดจนการผลิตอย่างยั่งยืน หรือ “From Table to Stable”³ อย่างไรก็ตาม NTMs และ NTBs ที่ทางสหภาพยุโรปกำหนดขึ้น นอกจากจะถูกมองว่าเป็นการปกป้องชีวิตและสุขภาพของผู้บริโภค พืช และสัตว์ในสหภาพยุโรปแล้ว ยังถูกมองว่าเป็นมาตรการกีดกันทางการค้าเพื่อช่วยปกป้องอุตสาหกรรมภายในและผู้ผลิตในสหภาพยุโรปอีกด้วย ทำให้ผู้ส่งออกผักและผลไม้ของไทยต้องประสบกับอุปสรรคในการส่งออกและต้องปรับตัวเพื่อให้สามารถส่งออกไปยังตลาดได้

มาตรฐานด้านสุขอนามัยและสุขอนามัยพืช หรือ Sanitary and Phytosanitary Measures (SPS) เป็นมาตรการหนึ่งที่ประเทศผู้ส่งออกอย่างประเทศกำลังพัฒนาที่ยังไม่สามารถปฏิบัติตามข้อกำหนดได้มองว่าเป็น NTMs รูปแบบหนึ่ง ซึ่งสหภาพยุโรปเป็นภูมิภาคที่มีมาตรการ SPS ที่สูงที่สุดในโลก⁴ และที่ผ่านมาตรฐานสหภาพยุโรปได้คงจุดยืนในการรักษามาตรฐาน SPS ที่สูงนี้ไว้ โดยอ้างว่ามาตรฐาน SPS ที่เคร่งครัดมิได้เป็นไปเพื่อกีดกันทางการค้า แต่เป็นส่วนสำคัญของการดำเนินการทางการค้าและการปกป้องสุขอนามัยของประชากร พืช และสัตว์ยุโรป (thai-europe.net)

³ ความเห็นของ ดร. Franz Fischler อดีตกรรมาธิการยุโรปด้านการเกษตร ซึ่งปัจจุบันดำรงตำแหน่งประธานของ RISE Foundation มุลินธิไม่หวังผลกำไรที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อพัฒนาชนบทของสหภาพยุโรปแบบยั่งยืน จากทีมงานไทยยุโรป.เน็ต. (2551) <http://news.thai-europe.net/content/view/2847/213/>

⁴ ทีมงานไทยยุโรป.เน็ต. (22 มีนาคม 2550) “FTA Series: มาตรการ SPS ของสหภาพยุโรป กับการเจรจา FTA” สำนักงานที่ปรึกษาเกษตรต่างประเทศประจำสหภาพยุโรปและคณะผู้แทนไทยประจำประชาคมยุโรป, จาก <http://news.thai-europe.net/content/view/2319/175/>

2. มาตรการ SPS ของสหภาพยุโรป⁵

มาตรการ SPS คือ มาตรการที่กำหนดขึ้นเพื่อใช้ควบคุมสินค้าเกษตรและอาหารไม่ให้เกิดโทษต่อชีวิตและ/หรือผลเสียต่อสุขภาพของชีวิตมนุษย์ พืช และสัตว์ ซึ่งเป็นมาตรการที่ครอบคลุมทั้งในด้านกฎหมาย กฎข้อบังคับ ข้อกำหนดและระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับหลักเกณฑ์คุณภาพของผลิตภัณฑ์ ขั้นตอนและวิธีการผลิต การตรวจสอบวิเคราะห์ การพิจารณาอนุมัติออกใบรับรองการกักกันต่าง ๆ โดยมาตรการที่ออกมาต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นไปได้ในการตรวจวิเคราะห์และการประเมินข้อมูลที่ถูกต้องทางวิทยาศาสตร์⁶ สหภาพยุโรปใช้กฎระเบียบและมาตรการเกี่ยวกับการนำเข้าสินค้าอาหารจากประเทศที่สามโดยส่วนใหญ่เท่าเทียมกัน โดยใช้ความตกลงว่าด้วยการใช้บังคับมาตรการสุขอนามัยและสุขอนามัยพืช (Agreement on the Application of Sanitary and Phytosanitary Measures) ที่สหภาพยุโรปได้ตกลงไว้แล้วในเวทีพหุภาคี โดยเฉพาะในกรอบการเจรจาขององค์การการค้าโลก (WTO) เป็นหลักเกณฑ์ และเน้นการนำมาตรการ SPS ที่มีอยู่แล้วในระดับพหุภาคีมาปรับใช้ตามสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งเรียกแนวทางดังกล่าวว่า SPS Plus โดยจะใช้ในบางกรณีที่มีเหตุการณ์ไม่ปกติ อันอาจก่อให้เกิดความเสี่ยงต่อสุขภาพของคน สัตว์ พืช และสภาพแวดล้อม เช่น การห้ามนำเข้าเนื้อที่มาจากสัตว์แทกิบ อาทิสุกร วัว จากประเทศที่ยังไม่ปลอดจากโรคปากเท้าเปื่อย (รวมถึงไทยด้วย) หรือการระงับการนำเข้าเป็นการชั่วคราวสำหรับสินค้าไก่ดิบจากไทย เนื่องจากยังไม่สามารถควบคุมการระบาดของโรคไขหวัดนก หรือการห้ามนำเข้าพืชผักผลไม้ที่มาจากตระกูลส้ม (Citrus Fruit) จากประเทศที่ยังไม่สามารถควบคุมโรคแคงเกอร์ (Canker) (รวมถึงไทยด้วย) เป็นต้น

มาตรการที่เกี่ยวข้องกับพืชในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสุขอนามัยและสุขอนามัยพืชจะครอบคลุมถึงสุขภาพพืชและสารอารักขาพืช ดังนี้

(1) สุขภาพพืช เป็นกระบวนการเพื่อป้องกันการนำเข้าของสิ่งมีชีวิตที่เป็นศัตรูพืช ซึ่งจะเป็นอันตรายต่อระบบการผลิตพืชจากประเทศหนึ่งไปสู่ประเทศหนึ่ง ดังนั้น ในการนำเข้าจึงมีข้อกำหนดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพพืชที่ต้องปฏิบัติ ได้แก่ ใบรับรองปลอดศัตรูพืช (Phytosanitary Certificate) การระบุแหล่งที่มาซึ่งปราศจากโรค (Pest free area) พืชที่เป็นพืชต้องห้าม (Restricted Quarantine Plant) การจดทะเบียนผู้นำเข้า การแจ้งล่วงหน้าเพื่อการนำเข้า เป็นต้น

⁵ มาตรการ SPS ของสหภาพยุโรปนั้นเป็นไปตามหลักเกณฑ์ขององค์การการค้าโลก (World Trade Organisation: WTO) ว่าด้วยความตกลงด้านสุขอนามัย (Sanitary and Phytosanitary Agreement: APSA) ปี 1994 ในเจรจการค้ารอบ Uruguay Round ซึ่งอนุญาตให้ประเทศสมาชิก WTO สามารถออกมาตรการ SPS ที่จำเป็นในการควบคุมการนำเข้าสินค้าเกษตรและอาหารโดยวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันความเสี่ยงหรืออันตรายที่จะเกิดขึ้นกับคน สัตว์ หรือพืชในประเทศของตนเองได้ (thaiurope.net)

⁶ สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ <www.acfs.go.th>

(2) สารอารักขาพืช ในสหภาพยุโรปจะมีการอนุญาตและเพิกถอนสารอารักขาพืชหลายชนิด โดยใช้หลักการของ Hazard-based Regime แทนที่หลักการเดิม Risk-based Approach เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงแนวทางการพิจารณาการอนุญาตของสารอารักขาพืช ดังนั้น ในการผลิตเพื่อตลาดยุโรป ผู้ผลิตจะต้องทราบรายการสารอารักขาพืชที่สหภาพยุโรปอนุญาตให้ใช้และห้ามใช้ โดยสหภาพยุโรปจะมีการออกเอกสารเพื่อประกาศเป็นระยะๆ ดังนั้น ผู้ผลิตหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการระบบการเกษตร จะต้องติดตามการเปลี่ยนแปลงของรายการสารอารักขาพืชที่อนุญาตให้ใช้ในระบบการเกษตรอย่างต่อเนื่อง

นอกจากมาตรการ SPS แล้ว ยังมีมาตรการอื่น ๆ อีกที่ถูกมองว่าเป็นมาตรการกีดกันทางการค้า (NTMs) ประเภทหนึ่ง ได้แก่ มาตรการอุปสรรคทางการค้าด้านเทคนิค (Technical Barriers to Trade: TBT) มาตรการตอบโต้การทุ่มตลาด (Anti-Dumping: AD) มาตรการตอบโต้การอุดหนุน (Countervailing Duty: CVD) เป็นต้น นอกจากนี้ ผู้ผลิตและผู้ส่งออกของไทยยังต้องเผชิญกับอุปสรรคทางการค้าที่มีใช้ภายใน (NTBs) ของสหภาพยุโรปทั้งในด้านปริมาณ (เช่น การกำหนดโควตาการนำเข้า/ส่งออก) และในด้านคุณภาพ อาทิเช่น สินค้าที่จะสามารถส่งออกไปยังตลาดสหภาพยุโรปได้นั้น ต้องได้รับการรับรองคุณภาพตามมาตรฐานการส่งออกที่สหภาพยุโรปกำหนด ซึ่งรวมถึงมาตรฐานการส่งออกของภาคเอกชนในสหภาพยุโรปด้วย ซึ่งผู้ผลิตและผู้ส่งออกไทยที่ต้องการส่งออกสินค้าไปยังสหภาพยุโรปควรต้องศึกษาและปฏิบัติตามมาตรฐานที่สหภาพยุโรปกำหนดอย่างเคร่งครัด เพื่อเพิ่มศักยภาพของผู้ผลิตและผู้ส่งออกในการเข้าถึงตลาดขนาดใหญ่อย่างสหภาพยุโรป

3. มาตรฐานการส่งออกผักผลไม้สด

ผักและผลไม้สดที่ผู้ผลิตและผู้ส่งออกไทยต้องการส่งออกไปยังตลาดสหภาพยุโรปจะต้องมีคุณภาพตามมาตรฐานการส่งออกของหน่วยงานทั้งในและต่างประเทศ เนื่องจากสหภาพยุโรปเข้มงวดกับมาตรการสุขอนามัยและความปลอดภัยของอาหารมาก ซึ่งผู้ผลิตและผู้ส่งออกไทยจะต้องควบคุมคุณภาพในทุกขั้นตอนการผลิตให้ได้มาตรฐานตั้งแต่กระบวนการจัดหาวัตถุดิบ การเพาะปลูก การเก็บเกี่ยว การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว การบรรจุภัณฑ์ และการขนส่งเพื่อจำหน่าย ทั้งนี้เพื่อเป็นการยกระดับกระบวนการผลิตทั้งระบบให้ได้มาตรฐานการส่งออกและเพื่อสร้างความมั่นใจให้กับลูกค้า โดยมาตรฐานการส่งออกหลัก ๆ ที่ผู้ผลิตและผู้ส่งออกผักผลไม้สดควรต้อง (หรือจะต้อง) ได้รับใบรับรอง (Certificate) ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นมาตรฐานการส่งออกของหน่วยงานภายในประเทศ และมาตรฐานระหว่างประเทศ ตลอดจนมาตรฐานการส่งออกเพิ่มเติมที่กำหนดโดยภาคเอกชนบางประเทศในสหภาพยุโรปและสำหรับห้างสรรพสินค้าบางแห่ง ดังนี้

> มาตรฐานการส่งออกของหน่วยงานภายในประเทศ ซึ่งมีทั้งของภาครัฐและเอกชน

3.1 มาตรฐานที่บังคับใช้โดยภาครัฐของไทย : มาตรฐาน GAP หรือ Q-GAP

ผักผลไม้สดของไทยที่จะส่งออกไปสหภาพยุโรปจะต้องผ่านการรับรองมาตรฐานคุณภาพสินค้าที่เรียกว่า มาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practice) หรือ มาตรฐาน GAP จากกรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในฐานะหน่วยงานรับผิดชอบ (Competent Authority) ในการออกไปรับรองสินค้าผักผลไม้แทนสหภาพยุโรป ซึ่งเป็นมาตรการของภาครัฐไทยที่กำหนดขึ้นเพื่อควบคุมคุณภาพการส่งออกและมาตรฐานสินค้าผักผลไม้ไทยในระดับฟาร์ม หรือแปลงเพาะปลูก โดยข้อกำหนดและเกณฑ์การตรวจประเมินระบบการจัดการคุณภาพการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี มี 8 ข้อ คือ แหล่งน้ำ พื้นที่ปลูก การใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตร การเก็บรักษา และขนย้ายผลผลิตภายในแปลง การบันทึกข้อมูล การผลิตให้ปลอดจากศัตรูพืช การจัดการกระบวนการผลิตเพื่อให้ได้ผลิตผลคุณภาพ และการเก็บเกี่ยว/การปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว เมื่อเกษตรกรปฏิบัติตามทั้ง 8 ข้อดังกล่าวของกรมวิชาการเกษตรแล้ว จะได้รับใบรับรองมาตรฐาน GAP ภายใต้สัญลักษณ์ 'Q' (ใบประกาศ Q หรือใบรับรองแหล่งผลิตพืช) ซึ่งถือเป็นใบสำคัญที่ใช้ในการส่งออกผักผลไม้ไปยังสหภาพยุโรป หากไม่มีใบรับรองนี้ก็ไม่สามารถส่งออกได้

ปัจจุบัน กรมวิชาการเกษตรได้จัดทำคู่มือการเพาะปลูกพืชตามหลัก GAP สำหรับสินค้าเกษตรที่สำคัญของไทย จำนวน 27 ชนิด ประกอบด้วย กลุ่มผลไม้ ได้แก่ เงาะ มังคุด ลิ้นจี่ ส้มโอลองกอง ทูเรียน ลำไย มะม่วง สับปะรดบริโกลสด สับปะรดโรงงาน ส้มเปลือกอ่อน กลุ่มผัก ได้แก่ กระเจี๊ยบเขียว พริก พืชตระกูลกะหล่ำ พืชตระกูลถั่ว ข้าวโพดฝักอ่อน หน่อไม้ฝรั่ง ถั่วเหลืองฝักสด ข้าวโพดหวาน ถั่วฝักยาว พืชตระกูลแตง และกลุ่มพืชชนิดต่าง ๆ ได้แก่ ถั่วเขียว ถั่วเขียวผิวดำ ถั่วเหลือง ถั่วลิสง เต๋อย และชา

นอกจากนี้ กรมวิชาการเกษตรยังให้บริการตรวจพืชเพื่อรับรองการปลอดศัตรูพืช ให้ได้ตามมาตรฐานทางด้านสุขอนามัยพืชที่สอดคล้องกับความตกลงว่าด้วยการใช้มาตรการสุขอนามัยและสุขอนามัยพืชภายใต้ WTO และออกไปรับรองปลอดศัตรูพืช (Phytosanitary Certificate: PC) ให้กับพืชหรือผลิตผลพืชที่จะส่งออกไปยังประเทศต่าง ๆ ตามข้อกำหนดและเงื่อนไขการนำเข้าของประเทศผู้นำเข้าซึ่งมักกำหนดให้ผู้ส่งออกผักและผลไม้ (ทั้งแบบสดแช่เย็น แช่แข็ง และอบแห้ง) ต้องแสดงใบรับรองปลอดศัตรูพืชต่อด่านนำเข้าจึงจะอนุญาตให้นำสินค้านั้นเข้าประเทศได้ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีใบรับรองปลอดศัตรูพืช แต่ผักและผลไม้อาจถูกสุ่มตรวจจากประเทศนำเข้าอีกครั้ง และเพื่อให้การส่งออกผักและผลไม้ไปยังต่างประเทศดำเนินไปอย่างราบรื่น กรมวิชาการเกษตรยังได้กำหนดให้การส่งออกผักและผลไม้บางชนิด (ทั้งแบบสดแช่เย็น แช่แข็ง และอบแห้ง) ไปยังตลาด

⁷ ข้อมูลจากส่วนงานพัฒนาระบบและฐานข้อมูล กลุ่มพัฒนาระบบตรวจรับรองมาตรฐานการผลิต สำนักพัฒนาระบบและรับรองมาตรฐานสินค้าพืช กรมวิชาการเกษตร <<http://gap.doa.go.th/gap/academic.html>>

ส่งออกสำคัญต้องได้รับการตรวจสอบสารพิษตกค้างจากกรมวิชาการเกษตรก่อน เพื่อให้ได้ใบรับรองสารพิษตกค้าง (Certificate of Pesticide Residues) แม้ว่าประเทศผู้นำเข้าจะไม่กำหนดเงื่อนไขของการมีใบรับรองสารพิษตกค้างดังกล่าวก็ตาม⁸

3.2 มาตรฐานของภาคเอกชนไทย : มาตรฐาน ThaiGAP

มาตรฐาน ThaiGAP⁹ เป็นมาตรฐานของภาคเอกชนไทยในการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีที่ได้ผ่านกระบวนการเทียบเคียงมาตรฐานอันเข้มงวดของ GlobalGAP¹⁰ ซึ่งได้รับการรับรองให้มีคุณภาพเทียบเท่ามาตรฐาน GlobalGAP อย่างเป็นทางการแล้วเมื่อเดือนพฤษภาคม 2553 นั่นคือสินค้าเกษตรที่ผ่านการรับรองตามระบบคุณภาพมาตรฐาน ThaiGAP สามารถส่งออกไปขายได้ทั่วโลกและมีคุณภาพเทียบเท่าสินค้าเกษตรที่ผ่านการรับรองจาก GlobalGAP โดย ThaiGAP เน้นการปฏิบัติในสามองค์ประกอบหลัก คือ ความปลอดภัย (Food Safety) สภาพแวดล้อม (Environment) สุขภาพความปลอดภัยและสวัสดิภาพของผู้ปฏิบัติงาน (Worker Health Safety & Welfare)

มาตรฐาน ThaiGAP ถูกพัฒนาขึ้นเพื่อลดต้นทุนค่าใช้จ่ายในการปฏิบัติและตรวจรับรอง เกษตรกรมีความปลอดภัยในด้านสุขอนามัยและการใช้สารเคมีอย่างถูกต้อง สร้างความมั่นใจในคุณภาพและความปลอดภัยของสินค้าเกษตรของไทยกับตลาดผู้ค้าและผู้บริโภค เพิ่มมูลค่าสินค้าและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในตลาดโลกที่มีมูลค่าสูงได้ ทั้งนี้ ด้วยการดำเนินงานและความร่วมมือกันของหน่วยราชการและองค์กรภาคเอกชนหลายแห่ง เช่น สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย สถาบันอาหาร สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สสว.) สมาคมผู้ประกอบการพืชผักผลไม้ไทย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (วิทยาเขตกำแพงแสน) สถาบันมาตรวิทยาแห่งชาติ

⁸ ข้อมูลจากกรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

<http://plantpro.doae.go.th/summary_sumnak/1147/kradwicha.htm>

⁹ ข้อมูลจาก www.thaigap.org

¹⁰ GlobalGAP เดิมเรียกว่า EurepGAP เป็นมาตรฐานที่ครอบคลุมกระบวนการผลิตทั้งหมด ตั้งแต่ในฟาร์มจนกระทั่งสินค้าถูกส่งออกจากฟาร์ม โดยสินค้าครอบคลุมตั้งแต่พืชผัก ปศุสัตว์ ประมง อาหารสัตว์ ซึ่งเป็นมาตรฐานของภาคเอกชนในการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีที่ได้รับการยอมรับในกลุ่มผู้ผลิตสินค้า ผู้ค้าปลีกและค้าส่งทั่วโลก แต่ด้วยขั้นตอนการขอการรับรองที่ค่อนข้างยุ่งยากสำหรับเกษตรกรผู้เพาะปลูกโดยเฉพาะรายเล็ก อีกทั้งยังมีค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูงและเป็นภาษาอังกฤษ ดังนั้น มาตรฐาน ThaiGAP จึงถูกพัฒนาขึ้นมาเพื่อลดอุปสรรคดังกล่าวและมีข้อที่ควรปฏิบัติที่ได้ปรับให้เหมาะสมกับประเทศไทย เพื่อให้เกษตรกรรายย่อยของไทยสามารถดำเนินการขอการรับรองมาตรฐานสากลได้ง่ายขึ้น โดยมีค่าใช้จ่ายไม่สูงเกินไปและมีคู่มือปฏิบัติเป็นภาษาไทยที่เข้าใจง่าย ซึ่งจะเป็นการสร้างโอกาสการเข้าถึงตลาดส่งออกอย่างสหภาพยุโรปได้

ของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี (PTB) และสำนักงานความร่วมมือทางวิชาการของเยอรมันประจำประเทศไทย (GTZ)

วิธีการปฏิบัติเพื่อเข้าสู่การรับรองระบบการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีตามมาตรฐาน ThaiGAP โดยเฉพาะผักและผลไม้ นั้น เกษตรกรจะต้องใช้ระบบการบริหารและจัดการความเสี่ยงในการผลิตอย่างครบวงจรตั้งแต่การคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ การจัดการพื้นที่ดินและวัสดุการปลูก การใช้น้ำชลประทาน การให้ปุ๋ย การจัดการศัตรูพืช การให้ความสำคัญและปฏิบัติงานอย่างถูกต้องในด้านสุขอนามัยส่วนบุคคล การป้องกันการปนเปื้อนระหว่างการผลิต การเก็บเกี่ยว และการจัดการผลผลิตหลังการเก็บเกี่ยว รวมถึงความสะอาดของพื้นที่ที่จัดเก็บและความสะอาดระหว่างการขนส่ง นอกจากนี้ ผลผลิตจะต้องสามารถตรวจสอบย้อนกลับ (Traceability) ได้ เพื่อให้ทราบในกรณีที่มีปัญหาว่าผลผลิตมาจากฟาร์มใดและจัดส่งให้ลูกค้ารายใด

มาตรฐาน ThaiGAP ไม่ได้เป็นมาตรฐานที่บังคับใช้โดยภาครัฐเพื่อการส่งออก (แม้จะมีข้อกำหนดที่เข้มข้นมากกว่ามาตรฐาน GAP ของภาครัฐ) แต่เป็นมาตรฐานที่เกษตรกรสามารถเลือกทำได้ตามความสมัครใจซึ่งจะช่วยสร้างความมั่นใจให้ผู้สำรวจได้มากกว่าสินค้าที่ไม่ได้รับการรับรองนี้ ดังนั้น หากแม้ไม่มีมาตรฐาน ThaiGAP เกษตรกรรายย่อยของไทยก็ยังคงส่งออกไปสหภาพยุโรปได้หากมีใบรับรองมาตรฐาน GAP ของกรมวิชาการเกษตร

นอกจากผู้ประกอบการส่งออกผักและผลไม้สดของไทยจะต้องควบคุมคุณภาพสินค้าให้ได้ตามมาตรฐานการส่งออกของหน่วยงานภายในประเทศแล้ว ผู้ประกอบการยังต้องเผชิญกับมาตรฐานระหว่างประเทศที่สหภาพยุโรปนิยมใช้เพื่อเป็นข้อกำหนดให้ผู้ส่งออกของไทยต้องถือปฏิบัติ ได้แก่ มาตรฐาน Codex, IPPC, HACCP และ GMP ดังนี้

> มาตรฐานระหว่างประเทศที่เป็นที่นิยม

3.3 มาตรฐาน Codex¹¹

มาตรฐาน Codex (เป็นชื่อที่ใช้เรียกคณะกรรมการโครงการมาตรฐานอาหารระหว่างประเทศ หรือ Codex Alimentarius Commission) จัดตั้งขึ้นเมื่อปี 2506 โดยองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) และองค์การอนามัยโลก (WHO) ทำหน้าที่กำหนดมาตรฐานอาหาร (Codex Standard) และแนวทางปฏิบัติอื่น ๆ เพื่อให้ประเทศสมาชิกทั่วโลก (รวมทั้งประเทศไทย) นำไปใช้เป็นเกณฑ์ปฏิบัติในแบบอย่างเดียวกัน โดยมุ่งเน้นในด้านความปลอดภัยและสุขอนามัยของผู้บริโภค ซึ่งมาตรฐานของ Codex จะครอบคลุมสินค้าในสาขาผักและผลไม้สด

¹¹ Codex เป็นคำที่ใช้เรียก Codex Alimentarius ซึ่งมาจากภาษาละติน หมายถึง Food Code

<www.codexalimentarius.net>

สหภาพยุโรปได้ออกกำหนดระเบียบเกี่ยวกับสารปนเปื้อนในผักและผลไม้ที่นำเข้าจากประเทศนอกสหภาพยุโรป โดยอ้างอิงข้อมูลของมาตรฐาน Codex ซึ่งได้แก่ การกำหนดระดับสารปนเปื้อนประเภทยาปราบศัตรูพืชในผักผลไม้และผลิตภัณฑ์จากพืชอื่น ๆ หรือการกำหนดค่าปริมาณสารตกค้างสูงสุด (ค่า MRLs – Maximum Residue Limits) รวมทั้งสารปนเปื้อน 4 ประเภท ได้แก่ ไนเตรท (Nitrate) อะฟลาทอกซิน (Aflatoxin) โลหะหนัก (อาทิ ตะกั่ว แคดเมียมปรอท) และสารพิษ 3-MCPD (3-monochloropropane-1, 2-diol) และกำหนดว่าวัสดุที่ใช้สัมผัสอาหารจะต้องมีความปลอดภัยและไม่แพร่สารอันตรายจากบรรจุภัณฑ์ไปยังอาหารเกินปริมาณที่กำหนด หรือส่งผลให้ผลิตภัณฑ์อาหารมีรสชาติ หรือกลิ่นที่เปลี่ยนไป

3.4 มาตรฐาน IPPC¹²

มาตรฐาน IPPC (มาจากอนุสัญญาว่าด้วยการรักษาพืชระหว่างประเทศ หรือ International Plant Protection Convention) เป็นมาตรฐานทางด้านสุขอนามัยที่เกี่ยวข้องกับพืช ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของ FAO โดยเน้นการดำเนินมาตรการเพื่อป้องกันศัตรูพืช (โรค แมลง และวัชพืช) จากประเทศหนึ่งให้เข้าแพร่ระบาดก่อความเสียหายต่อพืชเพาะปลูก รวมทั้งพืชในสภาพแวดล้อมของอีกประเทศหนึ่ง ซึ่งครอบคลุมถึงการควบคุมวัสดุต่าง ๆ ที่มีโอกาสเป็นพาหะของศัตรูพืชด้วย เช่น ดิน ภาชนะบรรจุ ตู้เก็บ และขนถ่ายสินค้า เป็นต้น¹³

3.5 มาตรฐาน HACCP

มาตรฐาน HACCP (ย่อมาจาก Hazard Analysis and Critical Control Point System หรือระบบการวิเคราะห์อันตรายและจุดวิกฤตที่ต้องควบคุมในการผลิตอาหาร) เป็นมาตรฐานการผลิตที่มีมาตรการป้องกันอันตรายที่ผู้บริโภคอาจได้รับจากการบริโภคอาหาร โดยผู้ผลิตจะต้องนำระบบ HACCP ไปประยุกต์ใช้ในกระบวนการผลิตอาหารตั้งแต่การเตรียมวัตถุดิบ กระบวนการผลิต การบรรจุสินค้า การเก็บรักษา การกระจายสินค้า และการจัดจำหน่าย จนกระทั่งถึงมือผู้บริโภค รวมทั้งสร้างระบบการควบคุมการผลิตเพื่อกำจัดหรือลดสาเหตุที่จะทำให้เกิดอันตรายต่อผู้บริโภคตลอดห่วงโซ่การผลิต มาตรฐาน HACCP ได้ยึดหลักเกณฑ์ตาม Codex ซึ่งเน้นการป้องกันอันตรายในกระบวนการมากกว่าการทดสอบที่ผลิตภัณฑ์ขั้นสุดท้าย และสามารถป้องกันอันตรายหรือสิ่งปนเปื้อนทางชีวภาพเคมี และกายภาพของอาหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ

¹² ดูข้อมูลเพิ่มเติมใน www.ippc.int

¹³ สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ (มกอช.) <www.acfs.go.th>

3.6 มาตรฐาน GMP

มาตรฐาน GMP (Good Manufacturing Practice หรือ หลักเกณฑ์วิธีการที่ดีสำหรับการผลิต) ถือเป็นพื้นฐานที่สำคัญของระบบ HACCP เนื่องจากการที่ผู้ประกอบการจะนำระบบ HACCP มาใช้ในโรงงานอุตสาหกรรมอาหาร รวมทั้งผักและผลไม้สดได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ผู้ประกอบการจำเป็นต้องมีการจัดการสถานะแวดล้อมขั้นพื้นฐานของกระบวนการผลิตที่เรียกว่า มาตรฐาน GMP ของโรงงานให้มีความสะดวกต่อการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพเสียก่อน เพื่อให้การนำระบบ HACCP มาใช้ประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น ซึ่งมาตรฐาน GMP เน้นการป้องกันมากกว่าการแก้ไข และครอบคลุมตั้งแต่การควบคุมสุขลักษณะส่วนบุคคล การควบคุมแมลงและสัตว์นำโรค การออกแบบโครงสร้างอาคารผลิต รวมถึงเครื่องจักรอุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิต โดยสินค้าผักและผลไม้สดที่จะส่งออกไปสหภาพยุโรป นอกจากจะต้องได้รับการรับรองมาตรฐาน GAP จากกรมวิชาการเกษตรแล้ว จะต้องมาจากโรงคัดบรรจุผักผลไม้สดที่ได้รับการรับรอง GMP เท่านั้น

นอกจากมาตรฐานระหว่างประเทศที่ได้กล่าวไปแล้ว ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมอาหารที่ส่งออกสินค้าไปตลาดสหภาพยุโรปอาจต้องเผชิญกับมาตรฐานเอกชน (Private Standard) ที่กำหนดโดยภาคเอกชนในสหภาพยุโรปอีกด้วย ได้แก่ มาตรฐาน GlobalGAP มาตรฐาน BRC และ มาตรฐาน IFS

3.7 มาตรฐาน GlobalGAP

มาตรฐาน GlobalGAP (หรือเดิมเรียกว่า EurepGAP) เป็นมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ได้อย่างยั่งยืนที่ได้รับการยอมรับทั่วโลกอย่างต่อเนื่อง แม้จะไม่ใช่ระเบียบของทางสหภาพยุโรป แต่มาตรฐาน GlobalGAP เป็นมาตรฐานสินค้าอาหารแบบสมัครใจที่สำคัญมากในสหภาพยุโรป ที่จัดทำโดยกลุ่มผู้ค้าปลีกภาคเอกชนในยุโรป ซึ่งได้อ้างอิงข้อกำหนดส่วนใหญ่ตามระเบียบของสหภาพยุโรป หากแต่มีข้อกำหนดบางประการที่เข้มงวดกว่า (อาทิเช่น การกำหนดค่า MRLs) มาตรฐานนี้ครอบคลุมกระบวนการผลิตทั้งหมด ตั้งแต่ในฟาร์มเพาะปลูก (หรือฟาร์มเลี้ยงสัตว์) จนกระทั่งสินค้าถูกส่งออกจากฟาร์มไปจำหน่าย โดยครอบคลุมสินค้าประเภทพืชผัก ผลไม้ ปศุสัตว์ ประมง และอาหารสัตว์

ด้วยสมาชิกของ GlobalGAP ที่มีส่วนแบ่งตลาดถึงร้อยละ 85 ของตลาดสินค้าสดในยุโรปตะวันตก และมีสมาชิกมากกว่า 30 รายใน 12 ประเทศ เช่น Tesco Sainsbury's Delhaize

MacDonalds และ ASDA¹⁴ ดังนั้น ผู้ประกอบการทั้งในยุโรปและนานาชาติที่มีความต้องการส่งสินค้าประเภทผักและผลไม้ไปยังสมาชิกผู้ค้าปลีกในยุโรปจึงต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดและผ่านการรับรองมาตรฐาน GlobalGAP ก่อน ๆ ที่จะส่งสินค้าไปจำหน่ายในตลาดยุโรปได้ อย่างไรก็ตามเนื่องจากปัจจุบันภาคเอกชนไทยได้พัฒนามาตรฐาน ThaiGAP ที่ซึ่งได้รับการรับรองเทียบเท่ามาตรฐาน GlobalGAP แล้ว¹⁵ ดังนั้นผู้ประกอบการไทยจึงมั่นใจได้ว่า สินค้าของตนที่ผ่านการรับรองตามระบบคุณภาพมาตรฐาน ThaiGAP นั้นมีคุณภาพเทียบเท่าสินค้าเกษตรมาตรฐาน GlobalGAP และมีศักยภาพที่จะแข่งขันในตลาดส่งออกทั่วโลกได้ การที่มาตรฐาน ThaiGAP ได้รับการยอมรับว่าเทียบเท่ากับมาตรฐาน GlobalGAP นั้น ยังจะได้รับการยอมรับว่าเทียบเท่ากับมาตรฐานอื่น ๆ ในเอเชียต่อไปอีกด้วย อาทิ มาตรฐาน ChinaGAP ของจีน และ JGAP ของญี่ปุ่น ซึ่งต่างเป็นตลาดส่งออกหลักของสินค้าเกษตรไทย

นอกจากมาตรฐานเอกชนอย่าง GlobalGAP แล้ว ที่ผ่านมาประเทศในสหภาพยุโรปหลายประเทศ อาทิ อังกฤษ เบลเยียม และเยอรมนี ต่างจัดตั้งองค์กรเอกชนที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยทางด้านอาหารของตนขึ้น เพื่อทำหน้าที่ออกกฎ ระเบียบทางด้านความปลอดภัยของอาหารที่แตกต่างและเพิ่มเติมจากมาตรฐานระหว่างประเทศที่มีอยู่เดิม ซึ่งผู้นำเข้าในประเทศเหล่านั้น ไม่ว่าจะในเครือข่ายซูเปอร์มาร์เก็ต ห้างสรรพสินค้า และกลุ่มผู้ค้าปลีกชั้นนำ อาจเรียกร้องให้ผู้ประกอบการที่ต้องการส่งสินค้าผักและผลไม้ไปจำหน่าย ต้องได้รับการรับรองมาตรฐานภาคเอกชนเพิ่มเติมเป็นพิเศษอีกด้วย ได้แก่ มาตรฐาน BRC มาตรฐาน IFS และมาตรฐาน Tesco Nature's Choice เป็นต้น

> มาตรฐานการส่งออกเพิ่มเติมที่กำหนดโดยภาคเอกชนในบางประเทศ

3.8 มาตรฐาน BRC¹⁶

มาตรฐาน BRC (British Retail Consortium) เป็นมาตรฐานประเภทสมัครใจที่ไม่มีผลบังคับใช้ตามกฎหมาย แต่เป็นมาตรฐานที่สมาคมผู้ค้าปลีกในประเทศอังกฤษ อาทิ Tesco, Boots, Sainsbury's และ Safeway เป็นต้น ได้รวมกลุ่มกันพัฒนาขึ้นและเริ่มใช้เป็นมาตรฐานสินค้าของตนเองในปี 2541 โดยผู้ประกอบการที่ต้องการส่งออกสินค้าภายใต้ตราสินค้า (Brand) ของผู้ค้าปลีกในประเทศอังกฤษ หรือส่งไปวางจำหน่ายในห้างสรรพสินค้าในประเทศอังกฤษ จะต้องปฏิบัติตามมาตรฐาน BRC

¹⁴ ข้อมูลจากกรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ (2551) (เพื่อเพื่อข้อมูลโดยสำนักงานพาณิชย์ในต่างประเทศ ณ กรุงบรัสเซลส์) <www.dtm.moc.go.th>

¹⁵ ปัจจุบัน มาตรฐาน ChinaGAP ของจีน JGAP ของญี่ปุ่น ChileGAP ของชิลี และ TRIPLO A ของบราซิล ได้รับการรับรองให้มีคุณภาพเทียบเคียงกับมาตรฐานกับ GlobalGAP แล้ว

¹⁶ ข้อมูลจาก www.brc.org.uk

ทั้งนี้ รวมถึงห้างสรรพสินค้าของอังกฤษที่ตั้งอยู่นอกประเทศอังกฤษด้วย ซึ่งมาตรฐาน BRC นี้ เป็นมาตรฐานที่สอดคล้องกับระบบมาตรฐานสากลอื่น ๆ เช่น มาตรฐาน HACCP มาตรฐาน GMP และระบบบริหารคุณภาพ (Quality Management System) เป็นต้น

3.9 มาตรฐาน IFS¹⁷

มาตรฐาน IFS (International Food Standard) หรือมาตรฐานอาหารระหว่างประเทศ ซึ่งเริ่มใช้เมื่อปี 2546 โดยผู้ค้าปลีกแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี (HDE) และผู้ค้าปลีก-ค้าส่งแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส (FCD) เป็นอีกหนึ่งมาตรฐานแบบสมัครใจที่ไม่มีผลทางกฎหมาย แต่เป็นข้อกำหนดที่ผู้ค้าปลีกในประเทศเยอรมนี ฝรั่งเศส และบางประเทศในสหภาพยุโรป (อาทิ อิตาลี) กำหนดให้ผู้ประกอบการที่จะส่งสินค้าจำหน่ายในประเทศของตนต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดดังกล่าว ก่อนส่งสินค้าออก โดยผู้ค้าปลีกในเยอรมนีที่ใช้มาตรฐาน IFS ประกอบด้วย Lidl Aldi และ Spar และผู้ค้าปลีกในฝรั่งเศสที่ใช้มาตรฐาน IFS คือ Carrefour Auchan และ Casino แม้ข้อกำหนดของมาตรฐาน IFS จะมีความคล้ายคลึงกับมาตรฐาน BRC มากถึงร้อยละ 80¹⁸ แต่ผู้ค้าปลีกในอังกฤษ เยอรมนี และฝรั่งเศส ต่างไม่ยอมรับให้มาตรฐานทั้งสองนี้เป็นมาตรฐานเดียวกัน ดังนั้น ภาระจึงตกเป็นของผู้ประกอบการที่ต้องการขายสินค้าให้กับผู้ค้าปลีกสองกลุ่มนี้ ที่จะต้องปฏิบัติตามมาตรฐานทั้งสอง ซึ่งทำให้เกิดภาระต้นทุนที่เพิ่มขึ้น

3.10 มาตรฐาน Tesco Nature's Choice¹⁹

บริษัท Tesco ของประเทศอังกฤษได้จัดทำมาตรฐานทางอาหารของตนเองขึ้นมา โดยใช้ชื่อว่า Tesco Nature's Choice เมื่อปี 2534 ซึ่งเป็นมาตรฐานที่มีข้อกำหนดส่วนหนึ่งมาจากมาตรฐาน GlobalGAP คือ มีการตรวจสอบการผลิตในฟาร์ม ตั้งแต่การใช้ปุ๋ย การบริหารจัดการฟาร์ม การใช้พลังงานและทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ การป้องกันมลพิษ และการนำวัสดุที่ใช้แล้วมาใช้ซ้ำ ซึ่งใช้บังคับกับสินค้าอาหารสดทุกประเภท รวมทั้งผักและผลไม้สด ที่ส่งขายให้กับ Tesco ทั่วโลก โดยฟาร์มที่เป็นสมาชิกมาตรฐานนี้มีจำนวน 11,400 ฟาร์ม ใน 66 ประเทศ ทั้งนี้ Tesco มีสาขาจำนวน 440 แห่งอยู่ใน 12 ประเทศทั่วโลกรวมทั้งประเทศไทย²⁰

¹⁷ www.ifs-certification.com

¹⁸ ข้อมูลจากกรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ (2551) (เพื่อเพื่อข้อมูลโดยสำนักงานพาณิชย์ในต่างประเทศ ณ กรุงบรัสเซลส์) <www.dtn.moc.go.th>

¹⁹ ข้อมูลจาก <http://www.tescofarming.com/tnc.asp>

²⁰ ข้อมูลจากกรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ (2551) (เพื่อเพื่อข้อมูลโดยสำนักงานพาณิชย์ในต่างประเทศ ณ กรุงบรัสเซลส์) <www.dtn.moc.go.th>

3.11 มาตรฐาน Field to Fork²¹

ห้างสรรพสินค้า Marks & Spencer ได้กำหนดมาตรฐานอาหาร ชื่อว่า “Field to Fork” ขึ้นในปี 2545 และได้แก้ไขเพิ่มเติมในปี 2550 โดยให้ความสำคัญกับปริมาณการใช้และประเภทของยาฆ่าแมลงศัตรูพืช การบรรจุหีบห่อ การใช้และการคุ้มครองแรงงาน และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติมาเป็นวัตถุดิบ ซึ่ง Marks & Spencer ใช้มาตรฐานนี้กับสินค้าผักผลไม้ รวมถึงผักและผลไม้ที่ใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตอาหารของ Marks & Spencer ด้วย

มาตรฐานการส่งออกด้านอาหารที่กล่าวมาทั้งหมดล้วนเป็นมาตรฐานที่เกี่ยวข้องและมีผลกระทบต่อผู้ประกอบการสินค้าอาหารส่งออกของไทย โดยเฉพาะอาหารสดประเภทผักผลไม้ที่ต้องการส่งออกไปยังประเทศในสหภาพยุโรป อย่างไรก็ตาม การที่ผู้ประกอบการส่งออกสินค้าผักผลไม้สดของไทยได้รับการรับรองมาตรฐานการส่งออกทั้งของหน่วยงานภายในประเทศและต่างประเทศ ทั้งของภาครัฐและเอกชนนั้น ถือเป็นยกระดับมาตรฐานสินค้าผักผลไม้สดของไทยให้สูงขึ้น และเสริมสร้างภาพลักษณ์ของสินค้าไทยให้ดีขึ้น อีกทั้งยังช่วยเพิ่มศักยภาพการแข่งขันของไทยเพื่อให้สามารถส่งออกไปในตลาดส่งออกที่มีมูลค่าสูง โดยเฉพาะตลาดในสหภาพยุโรป และตลาดอื่น ๆ ทั่วโลกที่มีมาตรฐานการส่งออกไม่สูงเท่าสหภาพยุโรปได้ง่ายอีกด้วย แต่กระนั้นก็ตาม สินค้าที่ผ่านการรับรองมาตรฐานการส่งออกดังกล่าวไม่ได้แปลว่าจะได้รับการยกเว้นการสุ่มตรวจ ณ ด่านนำเข้าสินค้าของประเทศในสหภาพยุโรป ซึ่งโดยปกติจะสุ่มตรวจประมาณร้อยละ 10 แต่หากสหภาพยุโรปตรวจพบปัญหาสารตกค้างในสินค้าผักผลไม้หลายครั้ง และได้แจ้งเตือนผู้ส่งออกแล้วแต่ปริมาณสารตกค้างที่ถูกตรวจพบไม่ลดลง สหภาพยุโรปจะออกกฎระเบียบเพิ่มระดับความเข้มงวดในการสุ่มตรวจเป็นร้อยละ 50 ซึ่งเมื่อปี 2552 สหภาพยุโรปดำเนินการสุ่มตรวจในระดับร้อยละ 50 กับผักไทย 3 รายการ ได้แก่ ถั่วฝักยาว (Yard Long Bean) ผักในตระกูลมะเขือ (Aubergines) และตระกูลกะหล่ำ (Brassica Vegetables) ทุกครั้งที่สหภาพยุโรปตรวจพบสารตกค้างในสินค้าผักผลไม้จะมีการแจ้งเตือนและส่งข้อมูลผ่านทางระบบเตือนภัยด้านอาหารของสหภาพยุโรป เพื่อเตือนภัยด้านความปลอดภัยของอาหารกับประเทศสมาชิกได้อย่างทั่วถึงและทันถ่วงที

4. ระบบเตือนภัยด้านอาหารของสหภาพยุโรป

ปัจจุบันคณะกรรมการยุโรปด้านสุขภาพและการคุ้มครองผู้บริโภคได้กำหนดให้มีการรายงานแจ้งเตือนด่วนสำหรับความปลอดภัยอาหารและอาหารสัตว์ หรือที่รู้จักกันดีว่า RASFF (Rapid Alert System for Food and Feed) ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามบทบัญญัติของมาตรา 50 มาตรา 51 และมาตรา 52 ของ Regulation 178/2002 (พ.ศ.2545) ภายใต้สมมุติฐานว่าด้วยความปลอดภัยอาหาร โดยระบบการแจ้ง

²¹ ข้อมูลจากกรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ <www.dft.moc.go.th> และ www.marksandspencer.com

เตือนด่วน RASFF มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการดำเนินการสุขอนามัยพืชและสัตว์ และใช้ในการแลกเปลี่ยนข่าวสารสำหรับหน่วยงานตรวจสอบควบคุมของประเทศที่อยู่ในเครือข่าย เพื่อควบคุมความปลอดภัยของอาหารและอาหารสัตว์อย่างมีประสิทธิภาพและรวดเร็ว

ประเทศที่อยู่ในเครือข่ายการรายงานเข้าสู่ระบบ RASFF นั้น นอกจากจะประกอบด้วย หน่วยงานตรวจสอบควบคุมของประเทศสมาชิกในสหภาพยุโรปทั้ง 27 ประเทศ ร่วมกับ คณะกรรมาธิการยุโรปและหน่วยงานด้านความปลอดภัยอาหารแห่งสหภาพยุโรป (European Food Safety Authority: FSA) แล้ว ยังมีประเทศสมาชิกของสมาคมการค้าเสรีแห่งยุโรป (European Free Trade Association: EFTA) ซึ่งมีสมาชิกประกอบด้วย นอร์เวย์ ไอซ์แลนด์ ลิกเตนสไตน์ และ สวิตเซอร์แลนด์ เข้าร่วมรายงานด้วย เนื่องจากประเทศสมาชิก EFTA มีมาตรฐานด้านการตรวจสอบ ควบคุมด้านความปลอดภัยอาหารสูงมาก และมีข้อตกลงในการเคลื่อนย้ายสินค้าผ่านพรมแดน ของสหภาพยุโรปได้โดยเสรี จึงได้รับการยอมรับให้เข้าร่วมในเครือข่าย RASFF ด้วย

ระบบ RASFF จะแจ้งข้อมูลแก่ประเทศที่เข้าร่วมในเครือข่าย RASFF ให้ทราบถึงความผิดปกติ ของสินค้าอาหารและอาหารสัตว์ที่นำเข้ามาทางเมืองท่าต่าง ๆ ในสหภาพยุโรป ในกรณีที่พบสินค้าอาหาร และอาหารสัตว์มีความเสี่ยงโดยตรงหรือโดยอ้อมต่อสุขภาพมนุษย์ เพื่อให้ประเทศสมาชิกมีการดำเนินการ ที่เหมาะสมต่อสินค้านั้นต่อไป ซึ่งการแจ้งเตือนภัยด้านอาหารของสหภาพยุโรป แบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่²²

- 1) **การแจ้งข้อมูลความผิดปกติแบบเร่งด่วนที่ได้จากการสุ่มตรวจในตลาด (Alert Notifications)** เป็นการแจ้งเตือนเมื่อมีการตรวจพบสินค้าอาหารและอาหารสัตว์ที่มีความเสี่ยงสูงต่อความปลอดภัยของมนุษย์และสัตว์ และได้เข้าสู่ท้องตลาดในสหภาพยุโรปแล้ว เพื่อให้ประเทศสมาชิกได้มีการดำเนินการใดมาตรการหนึ่งเพื่อเป็นการกำจัดหรือหยุดยั้งความเสี่ยงดังกล่าวทันที เช่น การถอนสินค้าออกจากตลาด หรือเรียกคืนสินค้าจากท้องตลาดเพื่อนำไปตรวจสอบหรือทำลาย เป็นต้น เช่นกรณีของประเทศฝรั่งเศสได้มีการตรวจพบว่ามีการใช้สียูรานซึ่งเป็นสีต้องห้ามและก่อให้เกิดโรคมะเร็ง ในการผสมในสินค้าพริกที่นำเข้ามาจากอินเดียเป็นจำนวนมาก จึงได้แจ้งเข้าสู่ RASFF เพื่อให้ประเทศในเครือข่ายได้ทราบและตรวจสอบสินค้าพริกในท้องตลาดของประเทศตน โดยเฉพาะสินค้าพริกที่นำเข้ามาจากอินเดียว่ามีสียูรานเจือปนอยู่หรือไม่ เพื่อจะได้ป้องกันและทำลายได้ทันเวลาที่ เป็นต้น

²² European Union (2010). “The Rapid Alert System for Food and Feed (RASFF), Annual Report 2009”. จาก http://ec.europa.eu/food/food/rapidalert/index_en.htm

2) การแจ้งข้อมูลความผิดปกติแบบไม่เร่งด่วนที่ได้จากการสุ่มที่ด่านตรวจ (Information Notifications เดิมเรียกว่า Non-alert Notifications) เป็นการแจ้งเตือนเมื่อมีการตรวจพบสินค้าอาหารและอาหารสัตว์ที่มีความเสี่ยงสูงต่อความปลอดภัยของมนุษย์และสัตว์ โดยสินค้าดังกล่าวยังไม่เข้าสู่ท้องตลาดหรือได้หมดไปจากท้องตลาดแล้ว ประเทศสมาชิกจึงไม่จำเป็นต้องดำเนินการเร่งด่วนต่อสินค้าดังกล่าว

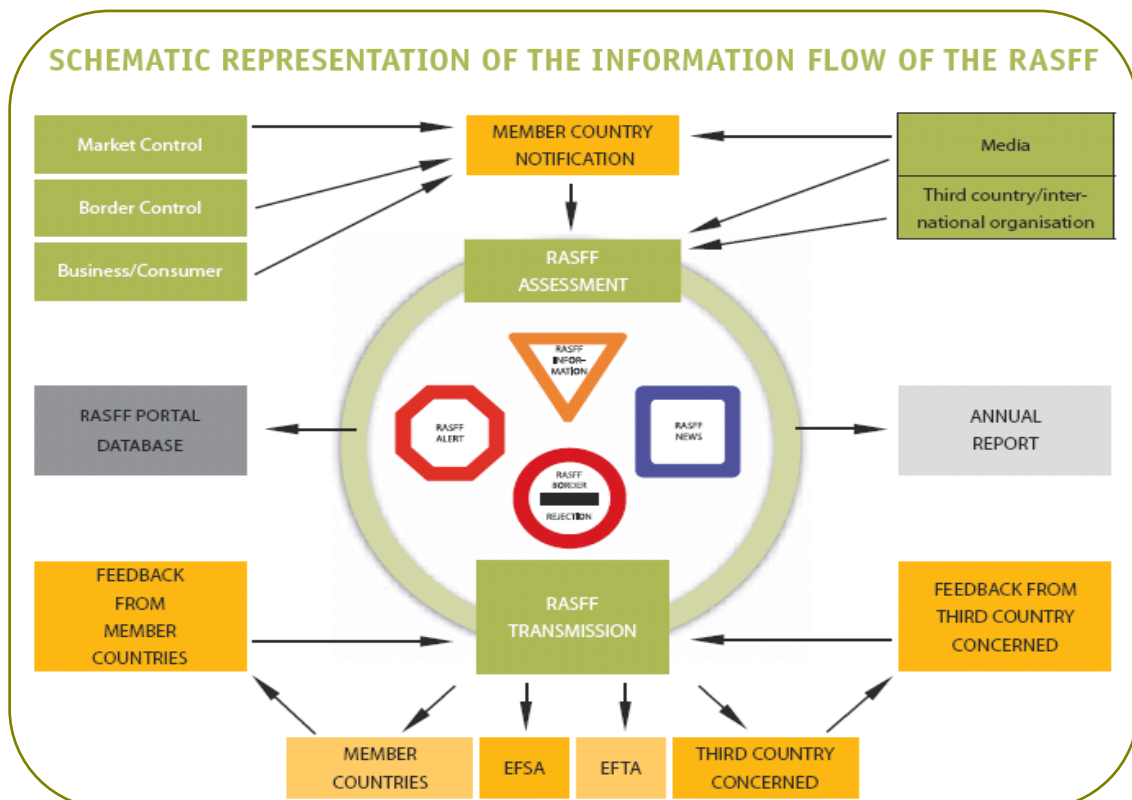

3) การแจ้งการส่งกลับคืนจากการสุ่มตรวจที่ด่าน (Border Rejection Notifications) เป็นการแจ้งเตือนเมื่อตรวจพบสินค้าอาหารและอาหารสัตว์ที่ไม่ได้มาตรฐานของ EU โดยประเทศสมาชิกจะดำเนินการมาตรการปฏิเสธการนำเข้า ณ ด่านนำเข้าสินค้า

4) การแจ้งข่าวสาร (News Notifications) เป็นการแจ้งข่าวสารทั่วไปเกี่ยวกับความปลอดภัยด้านอาหารที่ไม่สามารถจัดอยู่ในสามประเภทข้างต้น แต่เป็นข้อมูลที่น่าสนใจซึ่งหน่วยงานตรวจสอบควบคุมของประเทศสมาชิกในเครือข่าย RASFF ควรรับทราบ โดยข้อมูลอาจจะมาจากสื่อต่าง ๆ จากประเทศที่สาม หรือจากองค์กรระหว่างประเทศ

รูปที่ 1 กระบวนการติดต่อสื่อสารข้อมูลในเครือข่าย RASFF

ที่มา: European Union (2010). *The Rapid Alert System for Food and Feed (RASFF), Annual Report 2009*.

<http://ec.europa.eu/food/food/rapidalert/index_en.htm>

การรายงานข้อมูลความผิดปกติในระบบ RASFF ครอบคลุมประเด็นที่หลากหลายที่เกี่ยวข้องกับความเสียหายที่เกิดกับอาหารและอาหารสัตว์ ซึ่งคณะกรรมการการยุโรปจะจัดทำสรุปรายงาน RASFF รายสัปดาห์และสรุปเป็นรายเดือนไว้ในเว็บไซต์ของคณะกรรมการการยุโรปด้านสาธารณสุขและการคุ้มครองผู้บริโภค (DG-SANCO) พร้อมทั้งจะส่ง Notifications ที่มีรายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับความผิดปกติของสินค้าดังกล่าวให้กับหน่วยงานของประเทศที่สามซึ่งเป็นประเทศต้นทาง (Country of Origin) ของสินค้าดังกล่าวเพื่อให้ตรวจสอบและแก้ไขปัญหาต่อไป

ในปี 2553 สินค้าอาหารที่นำเข้าจากประเทศไทยได้ถูกแจ้งเตือนในระบบ RASFF จำนวน 131 ครั้ง (เพิ่มขึ้นจากปี 2552 ที่มีจำนวนการแจ้งเตือน 110 ครั้ง ปี 2551 จำนวน 106 ครั้ง และปี 2550 จำนวน 93 ครั้ง) โดยในจำนวนนี้เป็นสินค้าประเภทผักและผลไม้สดจำนวน 57 ครั้ง (ผลไม้สดมีจำนวน 3 ครั้ง ได้แก่ ไรสแอปเปิ้ล แก้วมังกร และลำไย) และการแจ้งเตือนนั้นก็ไม่ปรากฏว่าเป็นแบบการแจ้งข้อมูลความผิดปกติแบบเร่งด่วน หรือ Alert Notifications หากแต่เป็นการแจ้งแบบส่งกลับคืนจากการสุ่มตรวจที่ด่าน หรือ Border Rejection จำนวน 44 ครั้ง และการแจ้งข้อมูลความผิดปกติแบบไม่เร่งด่วนที่ได้จากการสุ่มที่ด่านตรวจ หรือ Information Notifications จำนวน 13 ครั้ง²³

หากจำแนกการแจ้งเตือนในระบบ RASFF ตามประเภทของความเสียหายทางกายภาพ ทางเคมี และทางชีวภาพ พบว่า การแจ้งเตือนสินค้าประเภทผักและผลไม้สดในปี 2553 ส่วนใหญ่อยู่ในประเภท *สภาพความเสี่ยงทางเคมี* ได้แก่ การพบสารตกค้างจากยาปราบศัตรูพืช Methomyl, Omethoate, Ethion และ Triadimefon ในมะเขือม่วง การพบสารตกค้างจากยาปราบศัตรูพืช Omethoate และ Indoxacarb ในถั่วฝักยาว และการพบสารตกค้างจากยาปราบศัตรูพืช Procymidone และ Carbendazim ในลำไย เป็นต้น แม้ว่ากรมวิชาการเกษตรได้แก้ปัญหาการส่งผักไปสหภาพยุโรปอย่างต่อเนื่อง แต่สหภาพยุโรปก็ยังคงตรวจพบสารเคมีตกค้างในผักที่ไทยส่งออกเป็นจำนวนหลายครั้งในแต่ละปี จนเมื่อปี 2553 สหภาพยุโรปตรวจพบทั้งสารตกค้างและศัตรูพืชในผักของไทยทำให้ต้องออกมาตรการห้ามนำเข้าผักสดจำนวน 5 กลุ่ม 16 ชนิด จากไทย ซึ่งได้แก่ (1) กลุ่มพืช Ocimum คือ กะเพรา โหระพา แมงลัก ขี้หว่า (2) กลุ่มพืช Capsicum คือ พริกหยวก พริกชี้ฟ้า พริกขี้หนู (3) กลุ่มพืช Solanum Melongena คือ มะเขือเปราะ มะเขือยาว มะเขือม่วง มะเขือเหลือง มะเขือขาว มะเขือขื่น (4) พืช Mormordica Charantia คือ มะระจีน มะระขี้นก และ (5) กลุ่มพืช Eryngium Foetidum คือ ผักชีฝรั่ง

²³ จากฐานข้อมูลของ RASFF (2553) http://ec.europa.eu/food/food/rapidalert/rasff_portal_database_en.htm

สำหรับ ความเสี่ยงทางกายภาพ จะพบการแจ้งเตือนน้อยที่สุด โดยที่ผ่านมาความเสี่ยงทางกายภาพที่พบ ได้แก่ การขาดระบบรับรองที่เกี่ยวข้องกับสุขอนามัย การขาดการติดฉลาก หรือรายละเอียดฉลากไม่ครอบคลุม การควบคุมอุณหภูมิในสินค้าบกร่อง ภาชนะบรรจุฉีกขาดหรือพบการรั่วไหลออกมามากเกินไป และการพบเศษชิ้นส่วนเหล็กตกค้างในผลผลิต เป็นต้น

อย่างไรก็ดี จากสถานการณ์ที่ผ่านมาและที่เกิดขึ้นล่าสุด พบว่า สภาพความเสี่ยงทางชีวภาพ เป็นการแจ้งเตือนที่พบได้มากที่สุดในกลุ่มสินค้าประเภทผักและผลไม้ (รวมทั้งอาหารทะเลแช่แข็ง) โดยสภาพความเสี่ยงที่พบก็จะแปรผันไปตามชนิดของกลุ่มสินค้า ได้แก่ การปนเปื้อนของแบคทีเรีย เชื้อจุลินทรีย์ที่เป็นโทษต่อมนุษย์ เช่น ซาลโมเนลลา (Salmonella) และเชื้ออีโคไล (E. coli ย่อมาจาก Escherichia coli) การพบการปะปนของพืชบางชนิดในผลิตภัณฑ์ และการพบผลิตภัณฑ์ที่ผ่านการตัดต่อพันธุกรรมปนเปื้อนในผลิตภัณฑ์

5. ปัญหาการส่งออกผักและผลไม้สดของไทย

โดยปกติสินค้าที่จะนำเข้าไปขายในตลาดสหภาพยุโรปจะต้องผ่านการสุ่มตรวจที่ด่าน เพื่อเป็นการควบคุมเรื่องความปลอดภัยของอาหาร สุขอนามัยของผู้บริโภค และตรวจสอบแมลงศัตรูพืชที่อาจเข้ามาในสหภาพยุโรปได้ ซึ่งถือเป็นการตรวจสอบและควบคุมซ้ำอีกครั้งแม้ว่าภาครัฐของประเทศผู้ส่งออกจะให้การรับรองมาตรฐานมาแล้วก็ตาม โดยปัญหาที่ผู้ประกอบการเผชิญกับการส่งผักผลไม้สดไปยังสหภาพยุโรป และปัญหาที่สหภาพยุโรปตรวจพบในสินค้าผักผลไม้สดส่งออกของไทยและแจ้งเตือนในระบบ RASFF ทำให้มีการเรียกคืนสินค้าจากท้องตลาดในสหภาพยุโรป และ/หรือปฏิเสธการนำเข้านั้น มีสาเหตุหลัก 3 ประการ ดังนี้

5.1 การใช้ยาฆ่าแมลงในปริมาณมากจนก่อให้เกิดสารตกค้างในระดับที่เกินกำหนดและใช้ยาฆ่าแมลงชนิดที่สหภาพยุโรปห้ามใช้

เนื่องจากเกษตรกรไทยสามารถหาซื้อสารเคมีที่ใช้กำจัดศัตรูพืชได้ง่าย ทำให้มีการใช้ยาฆ่าแมลงกันอย่างแพร่หลายและบ้างก็ไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการ ส่งผลให้เกิดปัญหาสารเคมีตกค้างในผักผลไม้สดและเป็นสาเหตุให้สหภาพยุโรปตรวจพบการตกค้างของสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่เกินค่ามาตรฐาน MRLs ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญที่อาจทำให้ไทยสูญเสียการส่งออกผักผลไม้สดไปยังตลาดสหภาพยุโรป โดยสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ถูกตรวจพบจากพืชผักส่งออกของไทยในปี 2553 มีถึง 23 ชนิด ซึ่งสารเคมีที่พบมากที่สุดถึง 9 ครั้งคือ Omethoate รองลงมาคือ Dimethoate และ Indoxacarb 6 ครั้ง ส่วน Carbofuran และ Dicrotophos ซึ่งมีพิษร้ายแรงถูกตรวจพบมากถึง 5 ครั้ง และในปี 2552 มีการตรวจพบสาร EPN ซึ่งเป็นสารที่ไม่เคยมีการอนุญาตให้จดทะเบียนในสหภาพยุโรปเลยถึง 7 ครั้ง จากข้อมูลตัวเลขการแจ้งเตือนผักและผลไม้ปนเปื้อนสารเคมีของสหภาพยุโรปพบว่า สินค้าจากประเทศ

ไทยมีจำนวนการแจ้งเตือนสูงที่สุดในโลก ทั้ง ๆ ที่มีปริมาณการส่งออกผักผลไม้ที่น้อยมาก เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะกรมวิชาการเกษตรและโรงบรรจุผักส่งออก ให้ข้อมูลกับเกษตรกรไม่เพียงพอที่จะป้องกันการตกค้างของสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่เกินค่า MRLs ของสหภาพยุโรป²⁴

5.2 การสวมชื่อเกษตรกรและการปลอมแปลงการรับรองมาตรฐาน GAP ของภาครัฐ เพื่อการส่งออก²⁵

ปัญหาการสวมชื่อเกษตรกรและการปลอมแปลงการรับรองมาตรฐาน GAP มักเกิดขึ้นเมื่อสินค้าผักจากเกษตรกรฟาร์มที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน GAP จากกรมวิชาการเกษตรมีไม่เพียงพอตามปริมาณการสั่งซื้อผักจากประเทศในสหภาพยุโรป ทำให้ต้องนำเข้าสินค้าผักจากฟาร์มอื่นที่ไม่ได้ผ่านการรับรองมาตรฐาน GAP มาผสมรวมเพื่อส่งออกให้ได้ตามจำนวน ซึ่งสินค้าผักที่ไม่ได้มาจากฟาร์มที่ได้รับมาตรฐาน GAP ของภาครัฐนั้น มีความเสี่ยงที่จะถูกตรวจพบสารตกค้าง แมลง และ/หรือศัตรูพืชโดยการสหภาพยุโรป ณ ด่านนำเข้าในยุโรป

5.3 การแพร่ระบาดของเชื้ออีโคไลในสหภาพยุโรป

ปัญหาเชื้ออีโคไลแพร่ระบาดในสหภาพยุโรปนับเป็นปัญหาที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในประเทศที่มีระบบความปลอดภัยด้านอาหารสูงมากอย่างสหภาพยุโรป ซึ่งได้ส่งผลให้สหภาพยุโรปออกมาตรการความเข้มงวดในการตรวจสอบสินค้าผักและผลไม้ที่ส่งเข้าไปจำหน่ายในสหภาพยุโรปมากขึ้น รวมถึงสินค้าอาหารประเภทต่าง ๆ โดยเฉพาะประเทศส่งออกที่ถูกขึ้นบัญชีการส่งออกผัก (16 ชนิด) อย่างประเทศไทยก็ถูกตรวจสอบอย่างเข้มข้นมากขึ้นด้วย ดังนั้น ผู้ประกอบการไทยที่จะส่งออกสินค้าประเภทผักและผลไม้ไปสหภาพยุโรปควรต้องควบคุมกระบวนการผลิตให้มีมาตรฐานเพิ่มขึ้น เพื่อรองรับการตรวจสอบที่มีความเข้มงวดมากขึ้น และเพื่อให้ผู้นำเข้าในสหภาพยุโรปเกิดความเชื่อมั่นว่าสินค้าของไทยมีความปลอดภัย ไร้สารปนเปื้อนและสารตกค้าง

²⁴ มุลนิธิชีววิถี (10 กุมภาพันธ์ 2554). “วิกฤตสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ความเป็นจริงจากมุมมองของสหภาพยุโรป”, Biothai Briefing, จาก

http://www.thaisocialist.com/e_book/BriefingPesticide10Feb11_FINAL.pdf

²⁵ ทีมงานไทยยุโรป.เน็ต (16 กุมภาพันธ์ 2554). “ผักไทยไปอียู - อียูจะแบนผักไทยจริงหรือ?” จาก <http://news.thaieurope.net/content/view/3729/211/>

6. แนวทางการแก้ไขและข้อเสนอแนะ

6.1 ภาครัฐควรดำเนินการควบคุมการนำเข้าสารเคมีที่ใช้ปราบศัตรูพืชและควบคุมไม่ให้เกษตรกรผู้เพาะปลูกนำเข้ามาแมลงชนิดอันตรายร้ายแรงที่ทางสหภาพยุโรปห้ามใช้สำหรับฝักนำเข้ามาใช้อย่างเด็ดขาด รวมถึงให้ความรู้แก่เกษตรกรเกี่ยวกับการใช้สารเคมีที่ใช้ปราบศัตรูพืชที่ถูกวิธี และถูกต้องตามหลักวิชาการ ทั้งนี้ เพื่อป้องกันปัญหาการตรวจพบสารตกค้างและสารปนเปื้อนในสินค้าผักผลไม้ส่งออกของไทย และเพื่อความปลอดภัยกับชีวิตของเกษตรกร พื้นที่การผลิต และสิ่งแวดล้อม

6.2 ภาครัฐควรพัฒนาระบบการตรวจสอบย้อนกลับเพื่อเป็นเครื่องมือในการควบคุมคุณภาพผักผลไม้ส่งออกของไทย เพื่อเสริมสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้บริโภคในต่างประเทศ แม้ว่าปัจจุบันประเทศไทยจะมีการนำระบบดังกล่าวมาใช้แล้ว แต่ก็ควรพัฒนาให้เป็นผลในทางปฏิบัติให้มากยิ่งขึ้น

6.3 ภาครัฐควรจัดแบ่งเกรดและจัดลำดับ (Grading & Ranking) ผู้ประกอบการส่งออกสินค้าผักผลไม้สด โดยแยกผู้ส่งออกชั้นดีที่ถือปฏิบัติตามมาตรฐาน GAP มาโดยตลอด ออกจากผู้ประกอบการที่ส่งออกสินค้าที่ไม่ได้มาตรฐานและใช้มาตรการที่มีระดับความเข้มงวดแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ ในการจัดแบ่งเกรดผู้ประกอบการควรต้องใช้ข้อมูลคนเจ้าของกิจการเป็นหลัก เพื่อเป็นการป้องกันผู้กระทำผิดลักลอบส่งออกสินค้าโดยอาศัยการจดทะเบียนเปลี่ยนชื่อบริษัทใหม่²⁶

6.4 ภาครัฐควรมีมาตรการลงโทษผู้เกี่ยวข้องที่ขาดความรับผิดชอบจนมีส่วนในการทำลายความเชื่อมั่นและชื่อเสียงของสินค้าผักผลไม้ไทยอย่างจริงจัง ไม่ว่าจะผู้เกี่ยวข้องจะเป็นเกษตรกรผู้ประกอบการ หรือเจ้าหน้าที่ภาครัฐเองที่เกี่ยวข้อง

ในกรณีสหภาพยุโรปแจ้งจะระงับการนำเข้าผักสดไทย จำนวน 5 กลุ่ม (16 ชนิด) หลังจากที่สหภาพยุโรปตรวจพบสารตกค้างบ่อยครั้งตามที่กล่าวไว้ข้างต้นนั้น ภาครัฐของไทยมีแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าว 2 แนวทาง เพื่อป้องกันไม่ให้สหภาพยุโรปออกมาตรการห้ามนำเข้าสินค้าดังกล่าว ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของประเทศไทย คือ 1) การตรวจสอบเข้ม 100% และ 2) การระงับการส่งออกฝักด้วยตัวเอง (Self ban) ซึ่งไทยเสนอใช้แนวทางแรกและทางสหภาพยุโรปได้รับข้อเสนอแล้ว เนื่องจากการทำ Self ban จะทำให้ไทยไม่สามารถส่งออกผักสดกลุ่มนั้นไปยังสหภาพยุโรปได้เลย ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการร้านอาหารไทยในสหภาพยุโรป และถือเป็นการสูญเสียโอกาสทางการตลาดเป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตาม สหภาพยุโรปตอบรับ

²⁶ สำนักงานส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ ณ กรุงเบอร์ลิน จากเว็บไซต์ของกรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ <www.depthai.go.th>

ข้อเสนอของไทยในการตรวจสอบเข้ม 100% โดยกำหนดเงื่อนไขว่าปริมาณการตรวจพบปัญหาสารเคมีกำจัดศัตรูพืชตกค้างและปนเปื้อน ณ ด่านนำของสหภาพยุโรปจะต้องหมดไป โดยอนุโลมให้ไทยถูกตรวจพบปัญหาดังกล่าวได้ไม่เกิน 5 ครั้งต่อปี ซึ่งหากไทยละเมิดข้อกำหนดและเงื่อนไขดังกล่าว สหภาพยุโรปจะระงับการนำเข้าสินค้าพืชผักทั้ง 16 ชนิดดังกล่าวทันที

นอกจากนี้ การเลือกใช้มาตรการตรวจเข้ม 100% แทนมาตรการ Self ban พบว่า ยังคงส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการเช่นกัน โดยเฉพาะผู้ประกอบการที่ปฏิบัติตามมาตรฐาน GAP อย่างเคร่งครัดมาโดยตลอด²⁷ ได้แก่ ผลกระทบในด้านระยะเวลาในการส่งออกสินค้า เนื่องจากผักสดเป็นสินค้าเน่าเปื่อยเสียหายง่าย (Perishable Goods) ดังนั้น เวลาที่เสียไปกับการตรวจสอบ 100% ยิ่งมากเท่าไร ความสดของผักก็อาจลดลงตามไปมากเท่านั้น (ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวิธีการเก็บรักษาความสด) และการตรวจสอบ 100% ในทางปฏิบัตินั้น เมื่อมีการเปิดบรรจุภัณฑ์สินค้าผักสดเพื่อตรวจสอบพร้อมกันก่อนการขนส่ง อาจก่อให้เกิดปัญหาแมลงศัตรูพืชจากสินค้าที่ไม่ได้มาตรฐานแพร่กระจายไปยังสินค้าอื่นที่ได้มาตรฐานในเวลาเดียวกันได้ และทำให้เกิดปัญหาการปนเปื้อน (Contamination) ตามมาได้ นอกจากนี้ผู้ประกอบการยังได้รับผลกระทบในด้านค่าใช้จ่ายในการตรวจสอบที่เพิ่มขึ้น อีกทั้งจำนวนและมาตรฐานห้อง Lab ที่มีอยู่ในประเทศไทยก็อาจจะไม่เพียงพอสำหรับการตรวจเข้ม 100% องค์กรที่ดีทั้งสองแนวทางดังกล่าวเป็นเพียงการป้องกันไม่ให้สหภาพยุโรปออกมาตรการระงับการนำเข้าสินค้าผักสดจากไทยเพื่อบรรเทาปัญหาให้กับผู้ประกอบการในเบื้องต้นเท่านั้น แต่ยังไม่ใช้ทางออกในการแก้ปัญหาการส่งออกผักผลไม้สดไทยไปยังตลาดสหภาพยุโรปได้อย่างแท้จริงในระยะยาว

ในอนาคตแม้ว่าไทยจะมีความตกลงการค้าเสรีกับภูมิภาคยุโรป ทั้งในกรอบไทยกับสหภาพยุโรป (EU) และไทยกับสมาคมการค้าแห่งยุโรป (EFTA) แต่หากภาครัฐและเอกชนของไทยไม่เข้มงวดกับมาตรการ SPS อย่างจริงจังทั้งในด้านความปลอดภัยและสุขอนามัย (Health and Safety) แล้วนั้น ไทยก็อาจจะไม่สามารถส่งออกสินค้าไปยังสหภาพยุโรปได้ ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรต้องจับมือกันในการให้ความรู้ความเข้าใจแก่ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องในทุกกระบวนการของห่วงโซ่อาหาร และต้องพัฒนาปรับปรุงและควบคุมคุณภาพมาตรฐานการส่งออกผักผลไม้สดไทยทั้งระบบ ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ ไปถึงปลายน้ำ คือ ผักและผลไม้ต้องมาจากฟาร์มที่ได้มาตรฐาน มีการจัดการหลังเก็บเกี่ยวที่ได้มาตรฐาน โรงคัดบรรจุก็ต้องได้มาตรฐาน และต้องไม่มีการสวมชื่อเกษตรกรและการปลอมแปลงการรับรองมาตรฐาน GAP เพื่อส่งออกตามที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น ตลอดจนต้องสร้างจรรยาบรรณทางธุรกิจควบคู่ไปด้วย

²⁷ สำนักงานส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ ณ กรุงเบอร์ลิน จากเว็บไซต์ของกรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์

<www.depthai.go.th>

บรรณานุกรม

- ทีมงานไทยยุโรป.เน็ต. (2551). *ธุรกิจยุโรปชี้ “ผู้บริหารโลกคือคนสำคัญ” ในการนำยุโรปเข้าสู่ Green Economy.*
วันที่ค้นข้อมูล 1 กรกฎาคม 2554 จาก Thaieurope.net
เว็บไซต์: <http://news.thaieurope.net/content/view/2847/213/>
- ทีมงานไทยยุโรป.เน็ต. (2554). *ผักไทยไปอียู - อียูจะแบนผักไทยจริงหรือ?.* วันที่ค้นข้อมูล
1 กรกฎาคม 2554 จาก Thaieurope.net
เว็บไซต์: <http://news.thaieurope.net/content/view/3729/211/>
- ทีมงานไทยยุโรป.เน็ต. (2550). *FTA Series: มาตรการ SPS ของสหภาพยุโรป กับการเจรจา FTA.* วันที่ค้นข้อมูล 1
กรกฎาคม 2554 จาก Thaieurope.net เว็บไซต์ : <http://news.thaieurope.net/content/view/2319/175/>
- มูลนิธิชีววิถี (2554). *วิกฤตสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ความเป็นจริงจากมุมมองของสหภาพยุโรป.* Biothai Briefing.
วันที่ค้นข้อมูล 6 กรกฎาคม 2554 จาก มูลนิธิชีววิถี เว็บไซต์ :
http://www.thaisocialist.com/e_book/BriefingPesticide10Feb11_FINAL.pdf
- ส่วนงานพัฒนาระบบและฐานข้อมูล กลุ่มพัฒนาระบบตรวจรับรองมาตรฐานการผลิต สำนักพัฒนาระบบและรับรอง
มาตรฐานสินค้าพืช (2553). *การปฏิบัติเพื่อการเกษตรที่ดี GAP รายพืช.* วันที่ค้นข้อมูล 1 กรกฎาคม 2554 จาก กรม
วิชาการเกษตร เว็บไซต์: <http://gap.doa.go.th/gap/academic.html>
- ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์ โดยความร่วมมือจากกรมศุลกากร. วันที่ค้น
ข้อมูล 1 กรกฎาคม 2554 จาก กรมส่งเสริมการส่งออก กระทรวงพาณิชย์ เว็บไซต์ : <http://www.ops3.moc.go.th/>
- European Union (2010). *The Rapid Alert System for Food and Feed (RASFF), Annual Report 2009.*
วันที่ค้นข้อมูล 6 กรกฎาคม 2554 จาก Europa เว็บไซต์: http://ec.europa.eu/food/food/rapidalert/index_en.htm
http://ec.europa.eu/index_en.htm
www.acfs.go.th (สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ)
www.brc.org.uk
www.codexalimentarius.net
www.dft.moc.go.th
www.dtn.moc.go.th
www.doae.go.th
www.ifs-certification.com
www.ippc.int